

พระสงฆ์สร้างสุข : การพัฒนาศักยภาพพระนิสิตเพื่อเป็นผู้นำด้านการสร้างเสริม
สุขภาวะในวัดและชุมชน ผ่านกระบวนการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัย*
Happy Monks: Developing Student Monks' Potential as Leaders in
Health and Well-being Promotion in Temples and Communities
through University Religious Practice Programs

พระครูสุตรัตนบัณฑิต¹

พระมหาราชน จิตตปาโล, พระธีรวิรุฬหคฤตจิตโต

Phrakhrusutaratanabutdit¹

Phramaha Rachan Cittapalo, Phra Teeravee Guttacitto

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University

Corresponding Author, E-mail: prayoon.kham@mcu.ac.th¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอพัฒนาการและแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตเพื่อเป็นผู้นำด้านการสร้างเสริมสุขภาวะในวัดและชุมชน ผ่านกระบวนการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยศึกษาจากเอกสารและประสบการณ์การดำเนินงานร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556-2566 ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติศาสนกิจมีพัฒนาการที่สำคัญ 4 ระยะ ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรธรรมทายาท 2) การสร้างต้นแบบพระธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม 3) การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การปฏิบัติศาสนกิจสู่การสร้างสังคมสุขภาวะ และ 4) การพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาในองค์กรวัดและชุมชน จากการถอดบทเรียนนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตร "สงฆ์สร้างสุข" ซึ่งประกอบด้วย 3 โมดูลหลัก คือ 1) อุดมการณ์พระพุทธศาสนากับปฏิบัติการทางสังคมสุขภาวะ 2) ความรอบรู้ด้านสุขภาพ การดูแลสุขภาพ สิทธิและการสื่อสารเพื่อสุขภาพ และ 3) การจัดการโครงการ การสานพลังเครือข่าย และบูรณาการทรัพยากรเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรสงฆ์และชุมชน โดยมุ่งหวังให้พระนิสิตสามารถเป็นผู้นำด้านการสร้างเสริมสุขภาวะในวัดและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ : การปฏิบัติศาสนกิจ; การพัฒนาศักยภาพ; สุขภาวะ;

พระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

* Received March 15, 2024; Revised May 10, 2024; Accepted May 18, 2024

Abstract

This article aims to present the development and approaches for enhancing Buddhist novice students' potential as leaders in health and well-being promotion in temples and communities through the religious practice program at Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The study examines documents and operational experiences in collaboration with the Thai Health Promotion Foundation (ThaiHealth) from 2013 to 2023. The findings reveal four significant developmental phases of religious practice: 1) the development of the Dhamma Heritage curriculum, 2) the creation of Dhamma Heritage monk prototypes for social development, 3) the implementation of religious practice strategies for creating a healthy society, and 4) the development of intellectual well-being in temple organizations and communities. The lessons learned led to the development of the "Happy Monks" curriculum, comprising three main modules: 1) Buddhist ideology and social health practice, 2) health literacy, healthcare, rights, and health communication, and 3) project management, network synergy, and resource integration for promoting well-being in Buddhist organizations and communities. The curriculum aims to enable Buddhist novice students to become effective and sustainable leaders in promoting well-being in temples and communities.

Keywords: Religious Practice; Capacity Development; Well-being;

Student monks of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทนำ

สถาบันพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในมิติต่าง ๆ (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร และคณะ, 2556) ในขณะที่สังคมปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพในหลายมิติ (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, 2562) การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ให้มีความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำด้านการสร้างเสริมสุขภาพจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย มีพันธกิจสำคัญในการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติศาสนกิจ ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตให้สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม (พระราชปริยัติกวี และคณะ, 2561) การปฏิบัติศาสนกิจจึงไม่เพียงแต่เป็นการฝึกปฏิบัติงานเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างศาสนทายาทที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานเพื่อสังคม

ในปี พ.ศ. 2556 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตให้เป็นผู้ดำเนินการสร้างเสริมสุขภาพในวัดและชุมชน (กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565) การดำเนินงานดังกล่าวได้พัฒนาและปรับเปลี่ยนรูปแบบมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้พระนิสิตสามารถเป็นผู้นำในการพัฒนาสุขภาพองค์รวมของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทความนี้มุ่งนำเสนอพัฒนาการและแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตผ่านกระบวนการปฏิบัติศาสนกิจ โดยวิเคราะห์จากประสบการณ์การดำเนินงานร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา อันจะนำไปสู่ข้อเสนอในการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตในอนาคต

พัฒนาการงานปฏิบัติศาสนกิจกับการเข้ามาสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีพันธกิจสำคัญ 4 ด้าน ประกอบด้วย การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565) โดยมหาวิทยาลัยได้กำหนดให้ทุกส่วนงานดำเนินการบูรณาการพันธกิจทั้ง 4 ด้าน เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณสมบัติอันพึงประสงค์ สร้างผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ตลอดจนให้บริการวิชาการที่มีองค์ความรู้ผ่านการวิจัยอย่างเป็นระบบ (พระราชปริยัติกวี, 2564)

ในด้านการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี นอกจากการศึกษาภาคทฤษฎีเป็นเวลา 8 ภาคการศึกษาแล้ว สิ่งที่ทำให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีเอกลักษณ์แตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นคือ "การปฏิบัติศาสนกิจ" ซึ่งริเริ่มโดยเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสโภ) (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร และคณะ, 2563) โดยกำหนดเป็นข้อบังคับมหาวิทยาลัยให้พระนิสิตต้องปฏิบัติศาสนกิจเป็นเวลา 2 ภาคการศึกษา เพื่อสนองงานคณะสงฆ์และพันธกิจของมหาวิทยาลัย

การปฏิบัติศาสนกิจจึงไม่เพียงเป็นการฝึกปฏิบัติทั่วไป แต่มุ่งสร้าง "ศาสนทายาท" ที่สามารถทำงานเชื่อมโยงกับคณะสงฆ์ บูรณาการทรัพยากรในพื้นที่ และตอบสนองความต้องการของชุมชน (กองกิจการนิสิต มจร, 2565) กิจกรรมต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ปัญหา ออกแบบกิจกรรม และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, 2562)

อย่างไรก็ตาม แม้มหาวิทยาลัยจะให้ความสำคัญกับการปฏิบัติศาสนกิจ แต่ยังขาดความชัดเจนในข้อกำหนดและรูปแบบการดำเนินงาน ส่งผลให้พระนิสิตไม่สามารถพัฒนางานได้เต็มศักยภาพ จนกระทั่ง

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตให้เป็นผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชนในปี พ.ศ. 2556 (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2565)

อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการงานปฏิบัติศาสนกิจกับการเข้ามาสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งได้เล็งเห็นช่องทางในการสร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยผ่านการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาศักยภาพของพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อให้พระนิสิตกลายเป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะว่าด้วยการเป็นผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชนและสังคม โดยโครงการที่กองกิจการนิสิตได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เริ่มต้นในช่วงปี พ.ศ. 2556 มีรายละเอียดดังนี้

1. โครงการการขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดหลักสูตรธรรมทายาท (พ.ศ. 2556-2557)

การดำเนินงานโครงการในระยะนี้ เป็นการสนับสนุนและให้ความสำคัญกับการสำรวจ ศึกษา และพัฒนาหลักสูตรที่จะถูกนำมาใช้กับการพัฒนาศักยภาพให้กับนิสิตบรรพชิต พระสงฆ์ สามเณร และฆราวาสในองค์กร ภายใต้การใช้หลักสูตรธรรมทายาทของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญาณันทภิกขุ) เป็นกรอบในการดำเนินโครงการ

2. โครงการพระธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม (พ.ศ. 2557-2559)

ในปี พ.ศ. 2557 ได้มีการดำเนินโครงการพระธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม โดยโครงการนี้ได้นำหลักสูตรที่ได้รับการพัฒนามาใช้สำหรับการอบรมนิสิตบรรพชิต เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้สู่การเป็นนักส่งเสริมสุขภาพ (Health Promoter) มีทักษะในด้านการบูรณาการทรัพยากรในพื้นที่ การเขียนโครงการพัฒนาให้กับชุมชน และสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือได้อย่างเป็นรูปธรรม ก่อนที่สุดท้ายจะสามารถผลักดันให้เกิดเป็นโครงการปฏิบัติศาสนกิจต้นแบบจำนวน 12 โครงการ ที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์และผลกระทบเชิงบวกต่อสถาบันพระพุทธศาสนา ชุมชน และสังคมในภาพรวม

3. โครงการพระนิสิตธรรมทายาทเพื่อพัฒนาสังคม (พ.ศ. 2559-2561)

ใน ปี พ.ศ. 2559 ได้มีการดำเนินโครงการพระนิสิตธรรมทายาทเพื่อพัฒนาสังคม โครงการดังกล่าวสามารถผลักดันให้เกิดจุดเปลี่ยนสำคัญต่อการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่จะต้องมีการดำเนินการในรูปแบบโครงการ (Project Based) ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับโครงการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในด้านใดด้านหนึ่ง ได้แก่ ด้านปกครอง ด้านเผยแผ่ ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ อีกทั้งยังขยายผลให้เกิดโครงการต้นแบบจำนวน 54 โครงการ เกิดพระสงฆ์แกนนำกว่า 1,000 รูป ที่มีความรู้ในด้านสุขภาวะและมีทักษะในการทำงานกับชุมชน

4. โครงการการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การปฏิบัติศาสนกิจสู่การสร้างสังคมสุขภาวะ (พ.ศ. 2561-2563)

ในปี พ.ศ. 2561 ได้มีการดำเนินโครงการ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การปฏิบัติศาสนกิจสู่การสร้างสังคมสุขภาวะ โครงการนี้มุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบที่จะมีส่วนต่อการสนับสนุนงานปฏิบัติศาสนกิจ ภายใต้การผลักดันให้เกิดแผนงานการปฏิบัติศาสนกิจและคณะอนุกรรมการการปฏิบัติศาสนกิจในระดับพื้นที่

ผ่านการเปิดโอกาสให้พื้นที่ได้มีการพัฒนางานปฏิบัติศาสนกิจโดยใช้แผนงานและเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติศาสนกิจมีความสอดคล้องกับบริบท สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชนมากยิ่งขึ้น

5. โครงการการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาในองค์กรวัดและชุมชน (พ.ศ. 2564-2566)

ในปี พ.ศ. 2564 ได้มีการดำเนินโครงการ การปฏิบัติศาสนกิจเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาในองค์กรวัดและชุมชน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพกลไกคณะอนุกรรมการปฏิบัติศาสนกิจให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจเพื่อเป็นผู้นำด้านสุขภาวะทางปัญญาของชุมชนและสังคม การบูรณาการงานปฏิบัติศาสนกิจซึ่งส่งผลต่อสังคมอย่างมีนัยยะสำคัญกับการบริการวิชาการแก่สังคมและการ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสองพันธกิจสำคัญของมหาวิทยาลัย ตลอดจนถึงการสร้างพื้นที่ต้นแบบด้านการสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญาอย่างน้อย 37 พื้นที่ทั่วประเทศ ตามส่วนงานของมหาวิทยาลัยในทุกภูมิภาคของประเทศ

บทวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสรุปบทเรียนจากโครงการปฏิบัติศาสนกิจที่ผ่านมา

โครงการปฏิบัติศาสนกิจในแต่ละปีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ส่งพระนิสิตออกปฏิบัติศาสนกิจมากกว่า 1,000 รูป นั้นหมายความว่า จะมีพระนิสิตที่ออกไปทำกิจกรรมกับชุมชนในรูปแบบของโครงการเป็นจำนวนมาก อีกทั้งโครงการก็จะมีหลากหลายแตกต่างกันออกไปตามความเชี่ยวชาญหรือความสนใจของพระนิสิตแต่ละรูป ซึ่งอาจจัดแบ่งรูปแบบกิจกรรมหรือโครงการได้ตามงานกิจการคณะสงฆ์ 6 ประการ ได้แก่ งานด้านการปกครอง งานด้านศาสนศึกษา งานด้านศึกษาสงเคราะห์ งานด้านการเผยแผ่ งานด้านสาธารณูปการ และงานด้านสาธารณสงเคราะห์

ในปี 2566 นิสิตปฏิบัติศาสนกิจ รุ่น 69 มีโครงการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตทั้งสิ้น จำนวน 1,116 โครงการ ซึ่งนิสิตทำหน้าที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์โครงการที่กำหนด เช่น สอนพระปริยัติธรรม สอนศีลธรรมในโรงเรียน สงเคราะห์ช่วยเหลือสังคมและชุมชน และจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยโครงการปฏิบัติศาสนกิจที่มีพระนิสิตดำเนินการมากที่สุด คือ ด้านการเผยแผ่ จำนวน 427 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 36.62 รองลงมาคือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ จำนวน 364 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 31.22 รองลงมาคือ ด้านการศาสนศึกษา จำนวน 138 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 11.84 รองลงมาคือ ด้านการสาธารณูปการ จำนวน 137 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 11.75 รองลงมาคือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จำนวน 68 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 5.83 และน้อยที่สุด ด้านการปกครอง จำนวน 32 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 2.74

จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติศาสนกิจ จึงเปรียบเสมือนเป็นช่องทางหนึ่งที่เปิดโอกาสให้พระนิสิตสามารถทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนและสังคม โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การปฏิบัติศาสนกิจมีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทั้งนี้ ผู้เขียนสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสรุปเป็นบทเรียนจากโครงการปฏิบัติศาสนกิจตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้ดังนี้

1. ปัจจัยสำคัญในการกำหนดลักษณะโครงการ พบว่า โครงการปฏิบัติศาสนกิจที่พระนิสิตดำเนินการมักดำรงอยู่ใน 2 ลักษณะคือ 1) โครงการที่ดำเนินการร่วมกันโดยกลุ่มพระนิสิต (โครงการกลุ่ม) และ 2) โครงการที่ดำเนินการโดยพระนิสิต 1 รูป (โครงการเดี่ยว) โดยการเลือกดำเนินโครงการเป็นกลุ่มหรือเดี่ยวนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญคือ 1) ประสบการณ์ในการทำงานกับชุมชนของพระนิสิต 2) ความสนใจและความถนัดเฉพาะด้าน 3) การให้คำปรึกษาของอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้งนี้ นิสิตที่เป็นพระสังฆาธิการและมีประสบการณ์ในการทำงานกับชุมชนอยู่แล้วมักเสนอโครงการเดี่ยว ส่วนนิสิตที่ยังมีประสบการณ์การทำงานในชุมชนไม่มาก และมีความสนใจและความถนัดเฉพาะทางเหมือนกันจะเสนอทำโครงการกลุ่ม ทั้งนี้ พบว่า แนวทางการให้คำปรึกษาและนโยบายของส่วนงานมีผลต่อการเลือกดำเนินโครงการรวมทั้งประเด็นในการทำงานด้วย

2. ปัจจัยความสำเร็จร่วมกันของโครงการ สิ่งที่เหมือนกันในการดำเนินโครงการคือ ในทุกโครงการมีการกำหนดและแสวงหาเครือข่ายความร่วมมือ จากองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นงานภายใต้โครงการ เป็นทั้งเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนทรัพยากรการดำเนินงานโครงการ ความรู้ และเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการด้วย ทำให้เห็นภาพของความร่วมมือของภาคีที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้การดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยสรุปได้ว่า การกำหนดและการแสวงหาภาคีเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนงานในโครงการไปสู่ความสำเร็จ นอกจากนี้ ความที่โครงการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดำเนินการโดย “พระภิกษุ” หรือ “สามเณร” ที่เรียนจบการศึกษาภาคสุดท้ายของหลักสูตรระดับปริญญาตรี ทำให้มีฐาน “ทุนทางสังคม” คือความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของคนในพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เอื้อให้การทำงานประสบความสำเร็จอีกส่วนหนึ่งด้วย

3. การพัฒนาสุขภาวะทางปัญญา แม้ว่าประเด็นกิจกรรม/เนื้อหาและกลุ่มเป้าหมายในโครงการจะต่างกันแต่สิ่งที่พบว่าเหมือนกันอยู่ประการหนึ่งคือ ในทุก ๆ โครงการจะมีประเด็นการสร้าง “ความรู้” ในการเริ่มกิจกรรม/เนื้อหาเหมือนกัน ในบางโครงการนิสิตมีความรู้อยู่แล้วก็เป็นผู้เผยแพร่ความรู้ตัวเอง เช่น โครงการธรรมะเพื่อการศึกษา โครงการสื่อเสียงธรรมนำสันติสุขเสริมสร้างคุณภาพชีวิตอุบาสกอุบาสิกา ในบางโครงการนิสิตใช้วิธีแสวงหาความรู้จากเครือข่ายความร่วมมืออื่น ๆ เป็นผู้มาให้ความรู้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพในโครงการส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธ โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษา ความรู้เกี่ยวกับผลิตในโครงการศึกษาและส่งเสริมทักษะอาชีพในชุมชน โครงการประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์เพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับคนในชุมชนวัดเทพประดิษฐ์ ความรู้เกี่ยวกับการสงเคราะห์และการบริหารในโครงการช่วยเหลือผู้ป่วยติดเตียงและคนยากไร้ และโครงการพระคิลานุปัฏฐากในชุมชน และแม้แต่โครงการเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์และพัฒนาวัดสมอราย และโครงการฟื้นฟูอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยการปลูกต้นไม้ในเขตวัดหนองกฐิน วัดท่าพระ และชุมชนบ้านหนองกฐิน ก็ล้วนแต่ต้องการ “ความรู้เฉพาะด้าน” และ “ความชำนาญเฉพาะทาง” ในทุกกิจกรรมทั้งสิ้น

การดำเนินโครงการให้สำเร็จในแต่ละโครงการจึงต้องการ “พหุปัญญา” จากบุคคล ภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกผนวกและผนึกกันเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน กิจกรรมในโครงการจึงเป็นเวทีของการแลกเปลี่ยนแบ่งปันการสร้างสรรค์และการต่อยอดความรู้จากผู้เข้าร่วมโครงการ

โครงการปฏิบัติศาสนกิจจึงเป็นเสมือนกลไกการพัฒนาขึ้นใหม่ขั้นหนึ่งที่มีมหาวิทยาลัยได้สร้างและจัดวางลงในชุมชน สังคม โดยกำหนดให้พระนิสิตเป็นผู้ลงมือขับเคลื่อนสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมตามประเด็นงานให้เกิดกิจกรรมใหม่ที่แตกต่างไปจากสภาพแวดล้อมทางสังคมของพื้นที่แบบเดิม ๆ และที่สำคัญคือการสร้างพื้นที่ให้มีการพบปะและแลกเปลี่ยนทางปัญญาในสังคม เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการระดมสรรพปัญญาและสรรพทรัพยากรเพื่อเป้าหมายเดียวกัน ดังนั้น กระบวนการปฏิบัติศาสนกิจจึงเป็นกระบวนการแห่งการสร้างสุขภาวะทางปัญญาให้เกิดขึ้นทั้งแก่ผู้ดำเนินโครงการและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกมิติ โดยมีพระนิสิตเป็นแกนกลางในการดำเนินงาน

4. แนวทางการต่อยอดและพัฒนา แม้ว่าโครงการปฏิบัติศาสนกิจส่วนใหญ่จะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และสามารถนำมาถอดบทเรียนได้ประเด็นความรู้ร่วมกันในการดำเนินโครงการที่ดี แต่ด้วยความที่สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ในยุค VUCA ที่มีความเปราะบาง ไม่แน่นอน คาดเดาได้ยาก จึงจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนเพื่อการปรับปรุง/ปรับเปลี่ยนกระบวนการปฏิบัติศาสนกิจให้สอดคล้องกับบริบทความเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยอาจปรับเปลี่ยนในเรื่องของเงื่อนไขของระยะเวลาการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การเตรียมความพร้อมให้นิสิตก่อนเริ่มทำปฏิบัติศาสนกิจตั้งแต่เรียนในชั้นปีที่ ๓ และให้มีการปฏิบัติศาสนกิจควบคู่การศึกษาในชั้นปีที่ 4 การพัฒนาศักยภาพและบทบาทของเจ้าหน้าที่ที่ดูแลงานปฏิบัติศาสนกิจเพื่อให้สามารถสนับสนุนนิสิตเกี่ยวกับประเด็นงานปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาในการให้คำปรึกษาแก่นิสิตเกี่ยวกับงานปฏิบัติศาสนกิจและการ ติดตามประเมินผลการปฏิบัติศาสนกิจ การพัฒนาบทบาทของผู้บริหารในด้านการกำกับติดตามงานปฏิบัติศาสนกิจอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนการพัฒนาบทบาทของคณะอนุกรรมการที่ทำหน้าที่ดูแลงานปฏิบัติศาสนกิจในพื้นที่ เป็นต้น

5. ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะอื่น ๆ การเตรียมความพร้อมพระนิสิตในระยะเวลาที่ผ่านมา นั้น ยังขาดกระบวนการพัฒนาศักยภาพให้กับพระนิสิตในเบื้องต้น โดยกระบวนการดังกล่าวอาจไม่จำเป็นต้องดำเนินการในช่วงปีสุดท้ายของการศึกษา แต่อาจดำเนินการควบคู่ไปกับการเรียนในหลักสูตรได้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาในการพัฒนาศักยภาพนั้น ควรมีหลักสูตรที่ครอบคลุมทั้งในเชิงองค์ความรู้ ทักษะ และอุดมการณ์ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะให้กับพระนิสิตก่อนที่จะมีการออกไปดำเนินกิจกรรมในพื้นที่วัดหรือชุมชน ดังกล่าวเป็นที่มาที่ทำให้กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัยภายใต้ชื่อ การพัฒนาศักยภาพพระนิสิตสู่การเป็นสงฆ์สร้างสุขในพื้นที่วัดและชุมชน

พระสงฆ์นักสร้างเสริมสุขภาวะ สร้างสุขแก่สังคม สร้างสุขด้วยปัญญา

โครงการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตสู่การเป็นสงฆ์สร้างสุขในพื้นที่วัดและชุมชน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรที่ช่วยยกระดับองค์ความรู้ ทักษะ และพัฒนาศักยภาพพระนิสิตสู่การเป็นผู้นำทางด้านสุขภาวะ การผลักดันให้เกิดการจัดทำโครงการ (Project base) ที่มีเนื้อหาทางด้านการยกระดับสุขภาวะให้กับองค์กรวัดและชุมชน ตลอดจนมุ่งหวังให้เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในประเด็นเกี่ยวกับการปฏิบัติ

ศาสนกิจกับการพัฒนาสุขภาวะ โดยสามารถนำเสนอแนวทางการดำเนินโครงการออกเป็น 4 แนวทางสำคัญ กล่าวคือ

แนวทางที่ 1 การพัฒนางานวิชาการ และความรู้สำหรับพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านการพัฒนาสุขภาวะภายในวัดและชุมชน

แนวทางที่ 2 การสื่อสาร/รณรงค์ เพื่อนำไปสู่การสร้างพระสงฆ์ให้เป็นผู้นำด้านการพัฒนาสุขภาวะภายในวัดและชุมชน

แนวทางที่ 3 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางพระพุทธศาสนา ให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาสุขภาวะภายในวัดและชุมชน และ

แนวทางที่ 4 สนับสนุนงานในองค์กรทางพระพุทธศาสนา มีนโยบายที่ส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาวะภายในวัดและชุมชนทั้งในระดับพื้นที่ และระดับชาติ

แนวทางการดำเนินโครงการที่กล่าวถึงข้างต้น ส่งผลให้กองกิจการนิสิต มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ปฏิบัติศาสนกิจกับการพัฒนาสุขภาวะและการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจกับการพัฒนาสุขภาวะ เพื่อให้องค์กรทางพระพุทธศาสนาสามารถกลายเป็นองค์กรสุขภาวะต้นแบบ ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาสุขภาวะในพื้นที่วัดและชุมชน ควบคู่กับการผลักดันให้เกิดนโยบายว่าด้วยการพัฒนาสุขภาวะภายในองค์กรทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งทำหน้าที่ในการแสวงหาเครือข่ายความร่วมมืออันจะนำไปสู่การขยายผลไปยังเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ ประกอบด้วย หน่วยงานภาควิชาการ ชุมชน หน่วยงานภาคสาธารณสุข ภาคการปกครอง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ให้สามารถกลายเป็นองค์กรสุขภาวะ (Happy Workplace) ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางและเป้าหมายของแผนหลัก 5 ปี ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง การพัฒนาพื้นที่และเครือข่ายความร่วมมือด้านการปฏิบัติศาสนกิจกับการพัฒนาสุขภาวะ มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่และเครือข่ายความร่วมมือด้านการปฏิบัติศาสนกิจกับการพัฒนาสุขภาวะในวัดและชุมชน ผ่านการผลักดันให้เกิดการจัดประชุมระหว่างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่ปฏิบัติศาสนกิจกับการพัฒนาสุขภาวะ ทั้งในเชิงประเด็น วิธีการ และแนวทางการสร้างความยั่งยืนผ่านการจัดทำเป็นบันทึกความร่วมมือ โดยพื้นที่ดังกล่าวจะต้องเกี่ยวข้องกับงานด้านการปฏิบัติศาสนกิจและการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการดำเนินกิจกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โครงการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับสภาพบริบท สภาพปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ เครือข่ายความร่วมมือดังกล่าวจะต้องมีหน้าที่ในการคัดเลือกและกำหนดพื้นที่การปฏิบัติศาสนกิจกับการพัฒนาสุขภาวะ มีการจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับพระนักพัฒนาภายในจังหวัด ซึ่งอาจหมายรวมถึงอดีตพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มีการทำงานพัฒนาในพื้นที่ โดยฐานข้อมูลดังกล่าวสามารถถูกนำไปใช้ต่อยอดกับ

งานปฏิบัติศาสนกิจของพื้นที่ในอนาคต ผ่านการส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันให้พระนิสิตได้มีโอกาสเรียนรู้งานกับพระนักพัฒนาและอดีตพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจในพื้นที่นั้น ๆ

ส่วนที่สอง การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจกับการพัฒนาสุขภาวะ มุ่งเน้นการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในระดับนโยบายว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจกับการพัฒนาสุขภาวะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างความร่วมมือระหว่างส่วนงานฝ่ายปฏิบัติศาสนกิจและฝ่ายบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผ่านการจัดกิจกรรมการประชุมเพื่อร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย การประกาศนโยบายสู่สาธารณะเพื่อสื่อสารและประชาสัมพันธ์ไปสู่สังคมภายนอก ผ่านการจัดกิจกรรมเวทีสื่อสารสาธารณะ การประชุมวิชาการ และการผลักดันให้นโยบายดังกล่าวสามารถถูกนำไปรายงานเพื่อให้มหาเถรสมาคมรับทราบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่นโยบายว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจและการพัฒนาสุขภาวะจะถูกนำไปบรรจุอยู่ในแผนงานของคณะสงฆ์ ตลอดจนถึงแผนยุทธศาสตร์อื่น ๆ ของเครือข่ายความร่วมมือที่เข้ามามีส่วนร่วม

ท้ายที่สุดการจะดำเนินโครงการให้สำเร็จลุล่วงไปได้จะต้องอาศัยบทบาทของพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นผู้ขับเคลื่อนสำคัญ ด้วยเหตุที่โครงการเล็งเห็นถึงบทบาทความสำคัญดังกล่าวของพระนิสิต จึงเป็นที่มาของการออกแบบหลักสูตรที่ชื่อว่า “สงฆ์สร้างสุข” หลักสูตรที่จะช่วยให้พระนิสิตที่เข้าร่วมการอบรมมีความเข้าใจในประเด็นทางด้านสุขภาวะ 4 มิติ (กาย จิตใจ ปัญญา สังคม) มีความรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เสริมสร้างอุดมการณ์พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ทักษะการทำงานร่วมกับชุมชน ทักษะการจัดทำและบริหารโครงการพัฒนา ทักษะการสื่อสาร ตลอดจนการนำไปสู่การเกิดเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนารุ่นใหม่ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ภายใต้ความมุ่งหวังเพื่อพัฒนาศักยภาพให้กับพระนิสิตสู่การเป็นพระสงฆ์นักสร้างเสริมสุขภาวะ สร้างสุขแก่สังคม สร้างสุขด้วยปัญญา โดยปัจจุบันหลักสูตรดังกล่าวมีความพร้อมสู่การนำไปใช้สำหรับการอบรม และสามารถส่งมอบให้กับทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้มีการนำไปใช้สำหรับการพัฒนาพระนิสิตภายในอนาคต ทั้งนี้สามารถนำเสนอเนื้อหาของหลักสูตรได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตสู่การเป็น
สงฆ์สร้างสุขในพื้นที่วัดและชุมชน ภายใต้หลักสูตร “สงฆ์สร้างสุข”

Module	รายวิชา	รายละเอียดเนื้อหา	ภาคีเครือข่าย
Module 1 อุดมการณ์ พระพุทธศาสนา กับปฏิบัติการ ทางสังคมสุข ภาวะ	1) พระพุทธศาสนา เพื่อสังคม	- แนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Engage Buddhism) - ต้นแบบงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม - บทบาทของนิสิตปฏิบัติศาสนกิจกับการพัฒนาสังคม - ถอดบทเรียนงานปฏิบัติ	- ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม - สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล - กองกิจการนิสิต มจร

Module	รายวิชา	รายละเอียดเนื้อหา	ภาคีเครือข่าย
		ศาสนกิจกับการพัฒนาสังคมสุขภาวะ	• เครือข่ายพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ มจร
	2) บทบาทองค์กรพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมสุขภาวะ	• งานกิจการพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมสุขภาวะ • พระสงฆ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะ	• ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม • เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา • บัณฑิตวิทยาลัย มจร • เครือข่ายพระธรรมทายาท • เครือข่ายพระนักสาธารณสงเคราะห์
Module 2 ความรู้ด้านสุขภาพ การดูแลสุขภาพ สิทธิและการสื่อสารเพื่อสุขภาพ	1) ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	• แนวคิดความรู้ทางสุขภาพ • ปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพ (เหล้า บุหรี่ บุหรี่ไฟฟ้า และโภชนาการ)	• คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล • คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ • เครือข่ายสงฆ์ไทยไกลโรค
		• การเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ • การป้องกันการเกิดโรคและความเจ็บป่วย • การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพทางด้านโภชนาการ • การเสริมสร้างกิจกรรมทางกายที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย • อารมณ์และสุขภาวะทางจิตใจ	
		• แนวคิดความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพ • สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพในสังคมสมัยใหม่	• สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) • สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
		• แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับ	• สำนักงานคณะกรรมการ

Module	รายวิชา	รายละเอียดเนื้อหา	ภาคีเครือข่าย
		ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์	สุขภาพแห่งชาติ (สช.) ● กรมอนามัย
		● สิทธิหลักประกันสุขภาพ สำหรับพระสงฆ์	● สำนักงานหลักประกัน สุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)
	2) การดูแลสุขภาพ ตนเอง ชุมชน และ สังคม	● การดูแลสุขภาพพระสงฆ์ ● การดูแลสุขภาพพระสงฆ์ อาพาธ ● แนวคิดพระคิลานุปัฏฐาก ● การพัฒนาภูมิชีวาภิบาล	● กรมอนามัย ● เครือข่ายพระคิลานุปัฏฐาก ● เครือข่ายภาคีสำนึก 7 สสส
		● การพัฒนาวัดส่งเสริมสุข ภาวะ / วัดปลอดภัย เสี่ยง ● การพัฒนาวัดสู่พื้นที่สัปปายะ สถาน (5ส.) ● การจัดการขยะ สิ่งแวดล้อม และมลพิษภายในวัด	● เครือข่ายภาคีสำนึก 1 สสส ● เครือข่ายภาคีสำนึก 2 สสส ● เครือข่ายวัดประชารัฐสร้าง สุข ● เครือข่ายภาคีสำนึก 8 สสส ● เครือข่ายวัดส่งเสริมสุขภาพ
	3) การสื่อสารเพื่อสุข ภาวะ	● การสื่อสารเพื่อสุขภาวะ ● พระสงฆ์กับการใช้สื่อ สมัยใหม่ ● ทักษะการจัดทำสื่อเพื่อสร้าง สุขภาวะ	● สำนัก 11 สสส ● เครือข่ายพระนักสื่อสาร ● ไทยพีบีเอส ● เครือข่ายภาคีสำนึก 8 สสส
Module 3 การจัดการ โครงการ การสาน พลังเครือข่าย และบูรณาการ ทรัพยากรเพื่อ สร้างเสริมสุข ภาวะองค์กรสงฆ์ และชุมชน	1) การศึกษาชุมชนเพื่อ การพัฒนาโครงการสุข ภาวะ	● แนวคิดเรื่องการศึกษา ชุมชน ● เทคนิค เครื่องมือศึกษา ชุมชน	● ค ณ ะ สั ง ค ม ศ า ส ต ร ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ ● กองกิจการนิสิต มจร ● ภาคีเครือข่ายสุขภาวะ
		● แนวคิดเรื่องการเขียน โครงการ ● เทคนิคการเขียนและ พัฒนาโครงการ	● ค ณ ะ สั ง ค ม ศ า ส ต ร ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ ● กองกิจการนิสิต มจร

Module	รายวิชา	รายละเอียดเนื้อหา	ภาคีเครือข่าย
	2) การบริหารจัดการ โครงการ แสวงหา เครือข่ายและบูรณา การทรัพยากรอย่าง ยั่งยืน	● การบริหารโครงการอย่างมี ประสิทธิภาพ ● การติดตามและประเมินผล โครงการ	● ภาคีเครือข่ายสุขภาวะ
		● แนวคิดเรื่องเครือข่าย ● การสานพลังเครือข่ายเพื่อ การพัฒนาสุขภาวะ	● ค ณ ะ สั ง ค ม ศ า ส ต ร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ ● ภาคีเครือข่ายสุขภาวะ
		● แนวทางการแสวงหาทุน และทรัพยากรเพื่อการ พัฒนาสุขภาวะองค์กรสงฆ์ และชุมชน	● ค ณ ะ สั ง ค ม ศ า ส ต ร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ ● ภาคีเครือข่ายสุขภาวะ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากบทความวิชาการ "พระสงฆ์สร้างสุข: การพัฒนาศักยภาพพระนิสิตเพื่อเป็นผู้นำด้านการสร้างเสริมสุขภาวะในวัดและชุมชน" แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาระบบการเรียนรู้และการปฏิบัติศาสนกิจรูปแบบใหม่ที่มีความเป็นระบบและบูรณาการ โดยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ที่สำคัญได้ดังนี้

1. การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านหลักสูตร "สงฆ์สร้างสุข" ถือเป็นการสร้างสรรค์กระบวนการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตที่มีความเป็นองค์รวม โดยหลักสูตรดังกล่าวได้ผสมผสานแนวคิดทั้งด้านอุดมการณ์พระพุทธศาสนา การสร้างเสริมสุขภาวะ และการบริหารจัดการโครงการเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ นับเป็นการยกระดับการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตให้มีความเป็นวิชาการและสอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน

2. การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การปฏิบัติศาสนกิจจากรูปแบบดั้งเดิมสู่การทำงานเชิงรุกในลักษณะโครงการ (Project-Based) ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการบูรณาการความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนารูปแบบที่มุ่งตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ

3. การพัฒนากลไกการสร้างเสริมสุขภาวะแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงมิติทางกาย จิต ปัญญา และสังคมเข้าด้วยกัน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนงานพัฒนา ทำให้เกิดการผสมผสานพลังระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

4. การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้แบบใหม่ที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลาย ทั้งสถาบันการศึกษา องค์กรพระพุทธศาสนา หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคม ก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่มีความยั่งยืน

5. การผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายผ่านความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์กับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) นำไปสู่การพัฒนานโยบายด้านสุขภาวะในระดับมหาเถรสมาคม ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนางานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมในระยะยาว

องค์ความรู้ดังกล่าวนับเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่มีความสำคัญ เนื่องจากการพัฒนาแนวทางการยกระดับศักยภาพพระนิสิตที่มีความเป็นระบบ ครอบคลุม และสอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การสร้างผู้นำทางพระพุทธศาสนาที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุป

การพัฒนาศักยภาพพระนิสิตสู่การเป็นพระสงฆ์ผู้สร้างสุขเพื่อชุมชนและสังคมในปี 2567-2568 นับเป็นก้าวสำคัญของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในการตอบสนองต่อพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิตและการบริการวิชาการแก่สังคม โดยอาศัยหลักสูตร "สงฆ์สร้างสุข" เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อน กระบวนการดังกล่าวมุ่งเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ทางวิชาการเข้ากับการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ ผ่านกลไกการปฏิบัติศาสนกิจที่ได้รับการพัฒนาและปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยโมดูลการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านอุดมการณ์พระพุทธศาสนา เพื่อสังคม ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และทักษะการจัดการโครงการ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสมรรถนะที่จำเป็นแก่พระนิสิตในการเป็นผู้นำด้านการพัฒนาสุขภาวะในชุมชน การดำเนินการตามหลักสูตรนี้อาจจะมีการบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนหรือการพัฒนาศักยภาพในขณะปฏิบัติศาสนกิจ ซึ่งจะช่วยให้พระนิสิตได้มีโอกาสนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีต่างๆ ทั้งองค์กรพระพุทธศาสนา หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์และมุมมองที่หลากหลายให้แก่พระนิสิต อีกทั้งยังเป็นการวางรากฐานสำหรับการทำงานร่วมกันในอนาคต การจัดให้มีระบบพี่เลี้ยงและที่ปรึกษา ตลอดจนการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้การพัฒนาศักยภาพของพระนิสิตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

ท้ายที่สุด การส่งเสริมให้พระนิสิตที่ผ่านกระบวนการนี้ได้เป็นแกนนำในการพัฒนาโครงการต่อเนื่องและสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคม จะเป็นการต่อยอดองค์ความรู้และประสบการณ์ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในวงกว้าง ด้วยแนวทางดังกล่าว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะสามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีอุดมการณ์ และมีทักษะในการเป็นพระสงฆ์ผู้พัฒนา พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสุขภาวะของสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2565). รายงานผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตสู่การเป็นผู้นำด้านสุขภาวะ ประจำปี 2565. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2566). รายงานผลการดำเนินงานโครงการปฏิบัติศาสนกิจ ปีการศึกษา 2566. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ. (2562). สุขภาพสังคม: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการ. นนทบุรี: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ.
- พระเทพพรเมธี และคณะ. (2565). คู่มือการปฏิบัติศาสนกิจ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ. (2564). การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติศาสนกิจของพระนิสิตมหาวิทยาลัยสงฆ์. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(1).
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ และคณะ. (2563). การพัฒนาระบบการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 16(2).
- พระราชปรีดีทิพย์. (2564). การบูรณาการพันธกิจมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อรับใช้สังคม. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(1).
- _____. (2564). การปรับตัวของสถาบันสงฆ์ในยุค VUCA. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(2), 1-18.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2565). แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 13 (พ.ศ.2566-2570). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2565). การถอดบทเรียนโครงการพัฒนาสุขภาวะวัดและชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- _____. (2565). รายงานประจำปี 2565. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.